

Az Akadémiai Kislexikon CD-n

Recenzens nagy örömmel fogott hozzá a lexikont működtető program installálásához, és alig várta, hogy a lemezt behelyezhesse a meghajtóba. Régi felhasználóként jártas lévén mindenféle számítógépes ketyerészésben, rövid idő alatt kitapasztalta a lexikon adta lehetőségeket, majd vette a stoppert. A magyar háztartások átlagánál kicsit jobb gépen (486DX4, 8 RAM, 810 MB HDD, 120-as processzorral) a bekapcsolástól kezdve 64 másodperc alatt jutott el Dantéhoz. Ugyanez a könyvespolcra levett 1989-es kiadású könyv segítségével 20 másodperc alatt sikerült neki. A CD 15 ezer forint, a könyv két kötete ezer forintba került. Jó, ma talán öt- vagy hatezer lenne.

Recenzens nem csüggedt, mindenképpen szerette volna bebizonyítani a számítógép felsőbbrendűségét. Elképzelte azt a helyzetet, hogy a gépet már korábban bekapcsolta, hiszen valamin dolgozik, és közben kell *Dantét* megnéznie a lexikonban. Csak a programba kellett átlépnie a szövegszerkesztőből, és így elérte a 20 másodperces manuális „álmohatárt”. Tizenötezer forintért ezt még mindig soknak tartotta.

Viszont ott a nagy a lehetőség: ha idézetként akarja munkájába illeszteni a lexikon szócikkét, nem kell újra begépelni, csak kijelöli, és átmásolja saját szövegébe. Gyorsan illesztette a programot a Word for Windows 6.0 változatú szövegszerkesztőhöz, és kiderült, hogy a lehetőség csak elvileg adott. Gyakorlatilag nagyon picikét: a programban csak egy-egy szót lehet kijelölni (és átmásolni). Amikor recenzens továbbhúzta az egeret, a kijelölés átugrott a következő szóra. Így két kijelöléssel és másolással sikerült átvinni a szövegbe azt, hogy Dante Alighieri, de hol volt még maga a szócikk! Recenzens – mint mindenki, aki már dolgozott számítógéppel – először arra gondolt, hogy valamit rosszul csinált. Vadul keresni kezdett a programhoz adott füzetkében, a programba behívható „kézikönyvben”, ami megegyezik a „súgóval” és az „Olvass el!”-ben, de egy szót sem talált a kijelölésről. Ebből arra következtetett, hogy ezt ismertnek vették, vagyis ugyanúgy kell csinálnia, mint ahogy addig csinálta a szövegszerkesztőben.

Némileg lehangolódva próbálgatni kezdte a CD adta egyéb lehetőségeket. Itt van rögtön az úgynevezett „teljes szöveg” keresési lehetőség, ami azt jelenti, hogy egy szó

lexikonbeli összes előfordulását kikeresi. Csakhogy – ha jól belegondolunk – ennek nem sok értelme van. Itt van például a „kopasz” szó. Ezzel kapcsolatban a következőket találta. Franciaország második uralkodója 843 és 877 között II. (Kopasz) Károly volt. Ugyanő megjelenik a „Károly” címszónál is mint a sok Károly király egyike. Kár, hogy ebben a szócikkben már hús évvel korábban, 823-ban kezdti uralkodását. Megtudhatjuk továbbá, hogy Ionescu irt egy abszurdot *A kopasz énekesnő* címmel, hogy a keselyűfélék feje többnyire kopasz, hogy ugyanez jellemzi a marabut, és hogy Magyarországon is volt egy *Kopasz Jakab*, aki az Árpád-kori Borsa nemzetség legismertebb tagja volt. Mindebből úgy tűnik, hogy a „teljes szöveg” funkció leginkább lexikonszerkesztőknek jó, ha ellenőrizni akarják, hogy két különböző helyen nem írtak-e ugyanarról eltérő adatot, de ők – Kopasz Károly esetéből látható – nem használták.

Van azonban egyéb funkció is, a szakterület szerinti keresés. A szakterületeket a program megadja, csak rá kell kattintani. Itt van például a bányászat. A „következő” gyorsbillentyűvel gyors egymásutánban megtudhatjuk, hogy mi a bobina, a csille, a csorga, a depresszió, a front, a frontfejtés és még 35 szó bányászattal kapcsolatos jelentése. (Recenzensnek leginkább a „műrevalóság” szócikk mozgatta meg a fantáziáját, ami nem más, mint „valamilyen ásványvagyton kitermelésre érdemes volta”. Soha nem találta volna ki.) De mire jó ez? Arra, hogy tudni lehet: a lexikonban összesen 41 szócikk tartozik a bányászat szakterületébe. És akkor most a bányászok

elégedettek lehetnek, hogy ilyen sok, vagy megsértődhetnek, hogy ilyen kevés.

Következő funkció a nyelvterület szerinti keresés. A nyelvterületek adottak, csak kattintani kell. Itt azonban nagy baj van. A nyelvterület ugyanis nem nyelvterületet jelent, hanem a szócikkben megjelenő szavak nyelvi eredetének rövidítését. A német szavak után az áll, hogy ném., a francia után az, hogy fr., és így tovább. Ha tehát rákattintunk például a francia „nyelvterületre”, akkor nem Frankofóniáról kapunk információkat, hanem olyasmiket tudunk meg, hogy az abbé, az agrément, az air, a baret és a couchette fr. szavak, vagy hogy a cirkónium, a dadaizmus, a dekadencia, az esszé és a grillázs fr. eredetű szavak.

A „hivatkozás” funkció ígéretesnek tűnt recenzens számára, de kiderült, hogy működése semmiben nem különbözik a „teljes szöveg” funkciótól. A begépelte vagy

bekattintott szó összes előfordulását adja ki.

A „személynév” volt az első olyan funkció – természetesen a szócikk-keresés után –, amely használhatónak bizonyult egy lexikon esetében, mert annak a feladatnak, hogy recenzens megismerje valamely személy összes lexikonbeli előfordulását, már van értelme, adhat plusz információkat. Itt azonban van egy zavaró apróság: a funkció segédlistájában megadott idegen nevek a keresztnév rövidítésével kezdődnek, míg a szócikkben a vezetéknevekkel. Lehet például keresni *A. Breton*-t (az „a” betűnél) és három előfordulást találni: a dadaizmusnál megtudható, hogy annak egyik vezető figurája volt; *Francis Picabia* festőnél kiderül, hogy Breton hatására fordult a szürrealizmus felé; a szürrealizmusnál pedig látható, hogy első kiáltványát Breton adta ki. Az *André Breton* szócikk azonban nem jelenik meg, ezt a „b” betűnél (*Breton, André*) kell keresni.

Az „évszám”kereső funkciónak recenzens nagyon megörült. Végre megtudhatja,

hogy mi történt a világ különböző részein egyazon időben a *Kislexikonban*. Kiválasztott egy érdekesebb évszámot, a francia forradalom évét. Megtudta, hogy ekkor építeték az abádszalóki református templomot; ekkor volt a Bourbon abszolútizmus vége; megjelent *Az ember és polgár jogainak nyilatkozata*; Észak-Karolina állam belépett az unióba; véget ért az ancien régime; *II. József* megbízásából *Csekonics József* tábornok létrehozta a bábolnai mentelepét; ekkortól eredeztetik a politikai baloldali fogalmát a Rendi Gyűlés ülésrendjéből; megjelent *Barcsay Ádám* testőr-költő és báró *Orczy Lőrinc Két nagyságos elmének költemé-*

A „hivatkozás” funkció ígéretesnek tűnt recenzens számára, de kiderült, hogy működése semmiben nem különbözik a „teljes szöveg” funkciótól. A begépelte vagy bekattintott szó összes előfordulását adja ki.

nyes szüleményei című könyve; megjelent *Baróti Szabó Dávid* költeményes munkái; lerombolták a Bastille-t; a baszkok elvesztették kiváltságait; *Batsányi János* megírta *A franciaországi változásokra* című versét; megjelent *Jeremy*

Bentham Bevezetés az erkölcsök és a törvényhozás alapelveibe című műve; fellázadt a Bounty legénysége; a kalandor *Cagliostro* bebörtönözték; felépült a cecei református templom; befejeződött a dunaföldvári templom barokk átalakítása; *Görög Demeter* Bécsben kiadta a Hadi és Más Nevezetes Történetek című lapot; megalapították az első halifaxi egyetemet; *Haydn* megkomponálta a G-dúr, „Oxford” szimfóniát; *Hochmeister Dávid* könyvkiadó átvette apja nagyszabasi üzletét; megjelent *Illei János Tornóczy Péter* című „fársági játék”; elkészült a karcagi református templom tornya; megalapították a kassai színházat; a Magyar Hírmondó nevét Magyar Merkuriusra változtatták; Martonvásár mezőváros lett; elkészült Mezőberény evangélikus temploma; letették a „labdaházi eskü”-t; felépült a nagyhalászi református templom; bemutatták *Giovanni Paisiello Nina, a szerelem bolondja* című vígoperáját; másodszer is kiadták *Rousseau Vallo-mások* című művét; bemutatták *Salieri II*

pastor fido című operáját; *Johann Gottfried Schadow* kifaragta a Brandenburgi kapu szobrászati díszzeit; megjelent *Emmanuel-Joseph Sieyes* *Mi a harmadik rend?* című röpirata. Ez jó játék lehet, amiből vagy kijön valami érdekes, vagy nem. Vagy a különböző régiók fejlettségi fokának párhuzamosságairól mond valami objektívat, vagy a lexikonszerkesztésről valami szubjektívet.

A „műcim” szerinti keresési lehetőség végre lexikonhoz méltó, értelmes funkció. A segédlista felsorolja a lexikonban szereplő összes mű címét, tehát keresni is könnyű. Ugyancsak jól használható a „helynév” funkció, amelyből gyorsan meg lehet tudni, hogy egy helység, folyó vagy egyéb földrajzi képződmény hol található, és a keresést ugyancsak segíti a segédlista. Van értelme a segédlistával támogatott „rövidítés” funkciónak is. Recenzens megtudta, hogy például a nőiesen hangzó ICI feloldása a rossz szagú Imperial Chemical Industries Ltd., vagy az éppen használt CD-ROM-nak Compact Disk Reading Only Memory.

A „képaláírás” funkcióban közvetlenül lehet a lexikon képeit behívni, bár ez csak a segédlistában való tallózással valóítható meg, ugyanis a képaláírást nemigen lehet előre kitalálni. Viszont a programban található 3616 kép többnek tűnik, mint amennyi a könyvben volt, bár utóbbiakat recenzens nem számolta meg. Vélekedését arra alapozza, hogy a címszavak között tallózva általában több képet talált, mint a könyvben. Ráadásul a képek többsége színes és egy kattintással kinagyítható. Egyedül a Föld különböző témájú térképei tűnnek fölöslegesnek, ugyanis a térképcímnél kisebb betűk olvashatatlanok. Elképzelhető persze, hogy nagyobb képernyőjű és felbontású monitoron minden részlet kivehető, ez azonban nem jellemző vagyontárgya a felhasználók többségének.

Összességében úgy tűnik, hogy a mű két létrehozója közül valamelyik megspórolt egy kis munkát. Vagy a programot készítő Scriptum Kft., vagy az Akadémiai Kiadó. A program funkcióit ugyanis szemmel láthatóan a szótárakhoz alakították ki.

A szótárak esetében a lexikon számára értelmetlen kereső funkciók értelmet nyernek. Egy elektronikus szótárban ezekkel a funkciókkal kifejezéseket vagy szinonimákat lehet keresni, szógyűjtést lehet végezni szófajok vagy egyéb szempontok (például testrészek) szerint. A program lexikonra értelmes átalakítását azonban olyannyira nem végezték el, hogy még a „súgóban” megadott példák, leckék és magyarázatok is az angol-magyar szótárból valók, ezért nem is segíthetnek igazán. Hogy ez a programírók hibája vagy a lexikonszerkesztőké, akik nem gondolták végig, hogy egy számítógépes lexikonnak milyen értelmes funkciókat kell adni, nem a recenzens tiszte eldönteni, aki a lexikon tartalmi bírálatára sem vállalkozott. Ezt különben is elvégezték annak idején, amikor az könyvformában megjelent. Néhány címszó véletlenszerű behívásából látszik, hogy a lexikon anyagának aktualizálása megtörtént, a kisebb-nagyobb új államalakulatok megjelentek benne, s bekerültek az azóta történt események is. Ennek fényében különösen bántó hiba, hogy a CD-n Németország elmentmondásosan egyesült. Az NDK ugyan eltűnt, de az NSZK nem. Persze igaz, hogy az egyesített Németország hivatalos neve Bundesrepublik Deutschland, ami Német Szövetségi Köztársaságnak fordítható, de recenzíóíró nagyobb leleményt várt volna a lexikon szerkesztőitől annál, hogy a megosztottság idejében közismertté vált NSZK rövidítést használják továbbra is. Ebből olyan furcsaságok adódnak, hogy az NSZK fővárosa Berlin, holott négy évtized alatt az vált megszokottá, hogy Berlin az NDK fővárosa (volt), az NSZK-é pedig Bonn.

Ezt a CD-s kislexikont ezen az áron recenzens egyetlen háztartásnak sem ajánlaná. Talán ha olcsóbb lenne, mint a könyv. Hasznos lehet viszont könyvtárakban, iskolákban, egyéb intézményekben, ahol több számítógépre is felvihető, és nem kell a lexikonból több példányt venni, hogy egyszerre többen is forgathassák (kattintgathassák).

Andor Mihály